

The Developmental Relationship between Dimensions of Basic Human Values and Personality traits in Three Stages of Adulthood in Females and Males

Seyedeh Razieh Tabaeian. Ph.D.

Academic member, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Shole Amiri. Ph.D.

Academic member, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Hossein Molavi. Ph.D.

Academic member, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Abstract

The aim was to investigate the relationship between the dimensions of basic human values and personality traits of three adulthood stages in females and males. A sample of 328 people (169 women and 159 men) was used. The participants were divided into three age groups: young adults (20-39); middle aged adults (40-65); and old adults (66-88). As for the instruments, the Schwartz Value Survey (SVS) (Schowartz and Ross, 1995) and A 10-item short version of the big five inventory (Rammstedt & John, 2007) were used. The results of correlational analysis between dimensions of basic human values and personality traits showed a significant positive relationship between personal focus values and extraversion, openness to change and a significant negative correlation with regard to agreeableness. In addition, there was a significant positive relationship between social focus values and agreeableness and conscienceness, while there was a negative correlation with extraversion ($P < 0.05$). The results of multivariate covariance analysis showed a significant difference among age groups with regard to social focus values ($P < 0.05$). The development trend was increasing and the second age group had the maximum social focus values. Among the gender groups regarding personal focus values the difference was significant ($P < 0.05$). Males showed the highest mean scores regarding the personal focus values aspect.

Keywords: development, basic human values, personality traits and adulthood.

رابطه تحولی ابعاد ارزش‌های انسانی بنیادی و ویژگی‌های شخصیتی در سه دوره بزرگسالی در زنان و مردان

سیده راضیه طبائیان*

عضو هیأت علمی گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

شعله امیری

عضو هیأت علمی گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

حسین مولوی

عضو هیأت علمی گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

هدف از پژوهش بررسی رابطه تحولی میان ارزش‌های انسانی بنیادی و ویژگی‌های شخصیتی در سه دوره بزرگسالی در زنان و مردان بود. نمونه ۳۲۸ نفر (۱۶۹ زن و ۱۵۹ مرد) مشتمل بر ۳ گروه ۱- بزرگسال جوان (۲۰-۳۹ ساله)، ۲- بزرگسال میانسال (۴۰-۶۵ ساله) و ۳- بزرگسال سالخورده (۶۶-۸۸) بودند. زمینه‌یاب ارزشی شوارتز (شوارتز و راس، ۱۹۹۵) و پرسشنامه کوتاه الگوی پنج‌عاملی شخصیت (رامستد و جان، ۲۰۰۷) اجرا شد. تحلیل همبستگی حاکی از رابطه مثبت معنی‌دار میان «ارزش‌های متمرکز بر فرد» با ویژگی‌های شخصیتی «برونگرایی»، «گشودگی در مقابل تغییر» و رابطه منفی معنی‌داری با ویژگی‌های شخصیتی «توافق‌پذیری» بود. همچنین رابطه مثبت معنی‌دار میان «ارزش‌های متمرکز بر جمع» با ویژگی‌های شخصیتی «توافق‌پذیری» و «بیداری وجدان» و رابطه منفی معنی‌دار با ویژگی‌های شخصیتی «برونگرایی» بود ($P < 0.05$). نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیره نشان داد که میان گروه‌های سنی در بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع تفاوت وجود داشت ($P < 0.05$). روند نمودار صعودی بود و در محدوده بزرگسالی دوم به بالاترین حد خود رسید. میان گروه‌های جنسی در بعد ارزش‌های متمرکز بر فرد تفاوت معنی‌دار بود ($P < 0.05$) و مردان بیشترین میانگین نمرات را داشتند. واژه‌های کلیدی: تحول، ارزش‌های انسانی بنیادی، ویژگی‌های شخصیتی، بزرگسالی.

* نویسنده مسؤل: r.tabaeian@yahoo.com

پذیرش ۹۴/۷/۱۴

وصول ۹۴/۳/۱۰

مقدمه

۲۰۱۰؛ شوارتز، ۲۰۱۱). شوارتز نظریه ارزش‌های انسانی بنیادی را ترسیم نمود که شامل ده سازه ارزشی - انگیزشی متمایز است و عبارت‌اند از هم‌نوایی^۳، سنت^۴، خیرخواهی^۵، جهانشمول‌نگری^۶، خود رهنموددهی^۷، انگیزش^۸، لذت‌گرایی^۹، پیشرفت^{۱۰}، قدرت^{۱۱} و ایمنی^{۱۲} (شوارتز، ۱۹۹۲). آنچه در تعریف ارزش‌ها به منزله اهداف، نهفته است این است که ۱- ارزش‌ها در خدمت منافع موجودی اجتماع (شخص یا گروه) هستند، ۲- برانگیزنده عمل‌اند (به آن جهت و شدت هیجانی می‌دهند)، ۳- به منزله معیارهایی برای داوری و توجیه عمل به کار بسته می‌شوند ۴- هم از خلال اجتماعی شدن مطابق با ارزش‌های گروه مسلط و هم از خلال تجربه‌های یادگیری منحصر به فرد، به دست می‌آیند (شوارتز، ۱۹۹۴). در جدول ۱ ریخت‌های انگیزشی و معانی آنها برحسب هدف و ارزش‌های منفردی که معرف آن هستند، نشان داده شده است.

ارزش‌های انسانی به‌عنوان تجسم‌های شناختی، هدف‌های خواستنی و انتزاعی، فراموقعیتی و با رفتار (زمینه) ناوابسته هستند (دلخوش، ۱۳۸۸) که به هدف‌های انگیزشی معطوف می‌گردند و درجه اهمیت آنها در زندگی افراد و گروه‌های مختلف، متفاوت است. اولویت‌های ارزشی که افراد در زندگی خود دارند انعکاس خلق و خو، شخصیت، تجارب اجتماعی منحصر به فرد و فرهنگ آنهاست (اسمیت و شوارتز، ۱۹۹۷). از سوی دیگر سن، تحصیلات و جنسیت از متغیرهایی هستند که از طریق اثرگذاری بر فرایند اجتماعی شدن، تجارب یادگیری، نقش‌ها و انتظارات اجتماعی بر اولویت‌های ارزشی تأثیر می‌گذارند (شوارتز، ۲۰۰۲). نظریه ارزش‌های شوارتز بهترین سرمایه روان‌شناسی اجتماعی است که با فراهم کردن مفهوم و روش‌شناسی، مجموعه‌ای از ارزش‌های جهانشمول را ترسیم می‌کند (مایو^{۱۳}،

جدول ۱- ریخت‌های انگیزشی ارزش‌ها (شوارتز، ۱۹۹۴، ساگیو^۱ و شوارتز، ۲۰۰۰)

منابع	ارزش‌های نمونه	ریخت: تعریف
تعامل، گروه	قدرت اجتماعی، اقتدار، ثروت	قدرت: مقام و منزلت اجتماعی، مهارت افراد و امکانات و تسلط بر آنها
تعامل، گروه	موافق، توانا، برتری طلب	پیشرفت: موفقیت شخصی از خلال اثبات شایستگی در مطابقت با معیارهای اجتماعی
موجود زنده	لذت، زندگی لذت بخش	لذت‌جویی: لذت و ارضای جسمانی خویش
موجود زنده	متهور، زندگی متنوع، زندگی مهیج	انگیزش: تهییج، تازگی و چالش در زندگی
موجود زنده، تعامل	خلاقیت، آزادی، استقلال	خودرهنموددهی: فکر و عمل مستقل، انتخابگر، خلاق و کاوشگر
گروه، موجود زنده	دارای وسعت نظر، خرد، عدالت اجتماعی	جهانشمول‌نگری: تفاهم، قدرشناسی، اغماض و حفاظت از رفاه همه انسان‌ها و حفاظت از طبیعت
موجود زنده، تعامل، گروه	یاریگر، صادق، بخشنده	خیرخواهی: حفظ و گسترش رفاه افرادی که با فرد تماس شخصی مداوم دارند
گروه	متواضع، پذیرش سهم خود از زندگی، مؤمن	سنت: احترام، تعهد و پذیرش آداب و رسوم و عقایدی که فرهنگ سنتی با مذهب بر فرد تکلیف می‌کنند.
تعامل، گروه	فرمانبرداری، ادب، خودانضباطی	هم‌نوایی: خودداری از اعمال، تمایلات و برانگیختگی‌هایی که احتمال دارد دیگران را ناراحت کنند یا آزار دهند و ناقض
موجود زنده، تعامل، گروه	امنیت خانوادگی، امنیت ملی، نظم اجتماعی	ایمنی: توازن و ثبات جامعه، ارتباطها و خود

1. Schwartz and Smitt
4. tradition
7. self-direction
10. achievement

2. Maio
5. benevolence
8. Stimulation
11. power

3. Conformity
6. universalism
9. Hedonism
12. security

ارزش‌های متمرکز بر جمع	محافظة کاری:	تعالی خود:
	ایمنی	جهانشمول‌نگری
	همنوایی	خیرخواهی
	سنت	
	گسترش خود:	آمادگی برای تغییر:
	پیشرفت	لذت‌جویی
	قدرت	انگیزش
ارزش‌های متمرکز بر فرد		خود رهنموددهی

نمودار ۱- روابط پویا میان الگوی نظری شوارتز (۲۰۰۹)

و جرأت را شامل می‌شود)، توافق‌پذیری^۳ (جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه به دیگران که ویژگی‌هایی چون نعدوستی، خوش‌قلبی، اعتماد و فروتنی را شامل می‌شود)، بیداری وجدان^۴ (قدرت تحمل تکانه‌ها به صورتی که جامعه مطلوب می‌داند و تسهیل‌کننده رفتار، تکلیف‌محور و هدف‌محور بوده و ویژگی‌هایی را چون به تأخیر انداختن ارضای خواسته‌ها، رعایت قوانین و هنجارها و سازماندهی و اولویت‌بندی تکالیف را شامل می‌شود)، ثبات هیجانی^۵ (اشاره به ثبات هیجانی و خونسردی دارد و نقطه مقابل روان‌رنجورخویی است) و گشودگی در مقابل تغییر^۶ (گشودگی، پیچیدگی و خلاقانه بودن زندگی ذهنی و تجربه زندگی فرد در مقابل ذهنی بسته داشتن است) می‌شود (مک‌کری و کاستا^۷، ۱۹۹۹، ۱۹۹۷؛ جان و اسریواستاوا^۸، ۱۹۹۹). همان‌گونه که روکاس و همکاران (۲۰۰۲) بیان کرده‌اند، «ویژگی‌های شخصیتی روی رفتارهایی که افراد روی آنها کنترل شناختی کمتری دارند، تأثیر قوی‌تری می‌گذارد و ارزش‌ها روی رفتارهایی که تحت کنترل ارادی بیشتری است.» مک‌کری و کاستا (۱۹۹۹، ۲۰۰۸) اذعان می‌دارند که بر مبنای نظریه پنج‌عاملی شخصیت، ارزش‌ها و ویژگی‌های سازگاری نامیده می‌شوند که از طریق فعل و انفعالات و ویژگی‌های شخصی با محیط شکل می‌گیرند. دوبیوال، اویک، کونستابل، شوارتز و ریلو^۹ (۲۰۱۴) در پژوهشی به‌منظور امکان ارزیابی ارزش‌ها در دیگران، میزان وفاق میان ارزش‌های شخصی و ویژگی‌های پنج‌عاملی شخصیتی در افراد، دریافتند که مردم می‌توانند ارزش‌های شخصی افرادی را که به خوبی می‌شناسند، ارزیابی کنند.

شوارتز (۲۰۰۶) معتقد است که دو بعد را می‌توان در ریخت‌های ارزشی تصور کرد: بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع و بعد ارزش‌های متمرکز بر فرد. روابط پویا میان ریخت‌های ارزشی و دو بعد در نمودار ۱ ارائه شده است. جالب است با آنکه ویژگی‌های شخصیتی و ارزش‌ها سازه‌های مجزایی دارند، بسیار به یکدیگر مشابهند. همان‌گونه که ساروگلو و مونزو - گارسیا (۲۰۰۸) تأکید کرده‌اند، «هم ارزش‌ها و هم ویژگی‌های شخصیتی، مقولات گسترده تفاوت‌های فردی هستند که برای مطالعه افرادی که طبق تعریف بین موقعیت‌ها و زمان‌ها ثابت فرض شده‌اند، مهم‌اند.» پیوندهای طبیعی بین آنها را روکاس، ساگیو، شوارتز و نافو (۲۰۰۲) مورد تأیید قرار داده‌اند؛ اگر ویژگی‌ها وضعیت‌های پایدار هستند و ارزش‌ها اهداف پایدار؛ پس ارزش‌ها ممکن است روی ویژگی‌ها تأثیر بگذارند. «زیرا افراد تلاش می‌کنند که به شیوه‌ای رفتار کنند که با ارزش‌هایشان هماهنگ است»، اما ویژگی‌های شخصیتی نیز ممکن است روی ارزش‌ها تأثیر بگذارند «چون افرادی که به‌طور ثابت یک ویژگی رفتاری را نشان می‌دهند، احتمال دارد که میزان ارزش‌گذاری به اهدافی را که در خدمت این ویژگی‌ها هستند، افزایش دهند»، بنابراین شگفت‌آور نیست که مطالعات قبلی بسیاری از روابط متعدد، پیچیده و تا حدودی نظام‌مند را بین شخصیت و ارزش‌ها، در قالب ارتباط‌های بین مدل پنج‌عاملی شخصیت و مدل ارزش‌های شوارتز، نشان داده‌اند (روکاس و همکاران، ۲۰۰۲). ویژگی‌های شخصیتی در مدل ۵ عامل بزرگ شخصیت شامل برونگرایی^۱ (رویکردی پرنرژژی به جهان مادی و اجتماعی در فرد است و ویژگی‌هایی مانند مردم‌آمیزی، قاطعیت

1. Roccas, Sagiv, Schwartz and Knafo

3. agreeableness

5. emotional stability

7. McCrae & Costa

9. Dobewall, Avik, Konstabel, Schwartz and Realo

2. extraversion

4. conscientiousness

6. openness to experience

8. John & Srivastava

- ۱- بین نمرات ابعاد ارزشی (ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع) و ویژگی‌های شخصیتی رابطه وجود دارد.
- ۲- سن و جنس بر ارزش‌های متمرکز بر جمع تأثیر متقابل دارد.
- ۳- سن و جنس بر ارزش‌های متمرکز بر فرد تأثیر متقابل دارد.
- ۴- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.
- ۵- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر فرد در گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.
- ۶- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در دو گروه زنان و مردان تفاوت وجود دارد.
- ۷- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر فرد در دو گروه زنان و مردان تفاوت وجود دارد.
- ۸- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در هر زوج از گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: پژوهش تحولی و با توجه به هدف مطالعه‌ای مقطعی و با توجه به روش، پژوهشی توصیفی از نوع علی - مقایسه‌ای بود. جامعه آماری این پژوهش تمامی افراد ۲۰ تا ۸۸ ساله‌ای بودند که در شهر اصفهان در سال ۹۱ سکونت داشتند. تعداد ۳۲۸ نفر بزرگسال (۱۶۹ زن و ۱۵۹ مرد) به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. در این پژوهش مطابق تقسیم‌بندی منصور (۱۳۹۳) که بزرگسالی را به سه دوره کوچکتر تقسیم می‌کند؛ نمونه در سه گروه قرار گرفتند:

- ۱- گروه نمونه بزرگسال جوان (۲۰ تا ۳۹ ساله)
- ۲- گروه نمونه بزرگسال میانسال (۴۰ تا ۶۵ ساله)
- ۳- گروه نمونه بزرگسال سالخورده (۶۶ تا ۸۸ ساله)

در جدول ۲، نمونه به تفکیک گروه‌های سنی و جنسی ارائه شده است. با توجه به اینکه گروه نمونه ۱ شامل دانشجویان، شاغلان (ادارات دولتی و مراکز خصوصی) یا غیرشاغلان بودند؛ نمونه‌گیری از دانشگاهها (دانشگاههای اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان)، کارکنان مراکز دولتی و خصوصی شهر اصفهان نظیر کارکنان دانشگاه اصفهان، دبیران آموزش و پرورش (نواحی ۲، ۴ و ۵)، شرکت‌های وابسته به مراکز دولتی نظیر ذوب آهن و پلی‌اکریل و همچنین شرکت‌کنندگان در کلاس‌های هنری، علمی و یا قرآنی شهر اصفهان انجام شد. نمونه گروه ۲ نیز از شاغلان یا غیرشاغلان مانند نمونه قبل انتخاب شدند. نمونه گروه ۳ از میان

شوارتز (۲۰۰۲) معتقد بود که هر مرحله زندگی که شخص در آن به سر می‌برد از طریق تأثیری که بر تجربه‌های مربوط به ارزش‌ها می‌گذارد، در تغییر ارزش در بزرگسالی نقش دارد. در آغاز بزرگسالی، استقرار در حرفه و خانواده، مسأله اصلی به‌شمار می‌رود. الزام‌های مربوط به پیشرفت از اهمیت برخوردارند و این شرایط پیگیری ارزش‌های پیشرفت و انگیزش را به بهای فدا کردن ارزش‌های ایمنی، همنوایی و سنت ترغیب می‌کند. در میانسالی افراد در خانواده و حرفه استقرار یافته، محصور شده‌اند. مسؤولیت‌پذیری حرفه‌ای و خانوادگی، فرصت‌های تغییر را محدود می‌کند و بنابراین تمرکز بیشتر بر ارزش‌های ایمنی، همنوایی و سنت و تأکید کمتر بر ارزش‌های انگیزشی و پیشرفت است. با بازنشستگی و ورود به سالمندی اهمیت ایمنی و محصور شدن در شیوه‌های سنتی و ارزش‌های ایمنی و سنت افزایش می‌یابد (شوارتز، ۲۰۰۲). استراچ، شوارتز و فان - در- کلو^۱ (۲۰۰۲) از مطالعه در یک نمونه ملی در هشت ناحیه فرهنگی (آسیای شرقی، اروپای شرقی، فنلاند و...) دریافتند که جنسیت هیچ‌گونه تعاملی با سن از لحاظ تأثیر بر اهمیت ریخت‌های ارزشی نداشت. افزون بر این تحلیل‌ها نشان داد که مردان و زنان در فرهنگ‌های مورد مطالعه، معانی کاملاً مشابهی به ارزش‌ها نشان می‌دهند. شوارتز (۲۰۰۲) نشان داد که زنان بیشتر از مردان برای ارزش‌های خیرخواهی و کمتر از مردان برای ارزش‌های قدرت، برتری قایل هستند. مردان بیشتر برای ارزش‌های انگیزشی، پیشرفت و لذت‌جویی و زنان بیشتر برای ارزش‌های جهانشمول‌نگری برتری قایل بودند. افزون بر آن مطالعات ساختاری در ارتباط با تفاوت‌های جنسیتی نتایج پژوهش قاسمی‌پور و عباس‌پور (۱۳۹۲) نشان داد که زنان برای ارزش‌های سنت، جهانشمول‌نگری، پیشرفت، محافظه‌کاری و تعالی خود اهمیت بیشتری قایل بودند و این در حالی بود که مردان به ارزش‌های قدرت اهمیت بالاتری می‌دادند.

این پژوهش به دنبال آن است که بدانند روند تحولی ارزش‌های انسانی در سه دوره بزرگسالی به چه نحو است؟ آیا زنان و مردان روند تحولی مشابهی دارند؟ و با توجه به پیشینه پژوهشی، چه رابطه‌ای میان ویژگی‌های شخصیتی مدل ۵ عامل شخصیت و ارزش‌های انسانی وجود دارد؟ به همین منظور پژوهش به بررسی رابطه تحولی میان ارزش‌های انسانی بنیادی و ویژگی‌های شخصیتی با در نظر گرفتن تفاوت‌های سنی و جنسی پرداخت. به‌منظور دستیابی به اهداف پژوهش فرضیه‌های ذیل مورد بررسی قرار گرفت:

ریخت‌های ارزشی و مفاهیم آنها و نمونه‌صفت مرتبط با ریخت‌های ارزشی در جدول ۱ آمده است. محدودیت زمانی برای پاسخ به آن وجود ندارد و هم به صورت فردی و هم گروهی اجرا می‌شود. در این پرسشنامه، تکلیف آزمودنی این است که درجه‌اهمیتی را که هر ارزش «به منزله یک اصل راهنما در زندگی من دارد»، در مقیاس ۹ درجه‌ای (۱-، ۰، ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷) تعیین می‌کند: مخالف ارزش‌های من (۱-)، بی‌اهمیت (۰) و عالی‌ترین درجه‌اهمیت (۷).

دلخموش و احمدی (۱۳۸۱)، قابلیت اعتبار زمینه‌یاب ارزشی شوارتز را در یک نمونه ایرانی (۱۲۰ دانشجوی دختر و پسر) از طریق روش بازآزمون به فاصله دو هفته مورد تأیید قرار دادند. ضرایب به‌دست آمده حاکی از قابلیت اعتبار شایان توجه ریخت‌های ارزشی است (ایمنی ۰/۷۸۳، قدرت ۰/۸۶۵، پیشرفت ۰/۸۲۶، لذت‌جویی ۰/۸۶۱، تحریک‌طلبی ۰/۸۱۱، خودرهنموددهی ۰/۷۸۳، جهانشمول‌نگری ۰/۸۱۳، خیرخواهی ۰/۷۸۵، سنت ۰/۸۰۳، همنوایی ۰/۷۶۷).

به‌منظور دستیابی به ارزش‌های متمرکز بر جمع و متمرکز بر فرد، تحلیل عوامل تأییدی بر روی ریخت‌های ارزشی ده‌گانه انجام گرفت و ۲ بعد ارزشی تأیید شد. ریخت‌های قدرت، پیشرفت، لذت‌جویی، انگیزش و خود رهنموددهی در بعد «ارزش‌های متمرکز بر فرد» و ریخت‌های ارزشی جهانشمول‌نگری، خیرخواهی، سنت، همنوایی و امنیت در بعد «ارزش‌های متمرکز بر جمع» مورد تأیید قرار گرفتند (طباطبایان، ۱۳۹۱). در شکل ۱ ابعاد ارزشی نشان داده شده است. در بخش آزمون فرضیه‌ها، به بررسی این دو بعد ارزشی در گروه‌های سنی و جنسی پرداخته شده است.

۲- پرسشنامه کوتاه الگوی پنج‌عاملی شخصیت: رامستد و جان^۳ (۲۰۰۷) فهرست ۱۰ ماده‌ای شخصیت را به‌منظور سنجش ۵ عامل بزرگ شخصیت تدوین کرده‌اند. ویژگی این پرسشنامه، پاسخگویی سریع و جلوگیری از اتلاف وقت است و در پژوهش‌هایی که زمان بسیار اهمیت دارد، مفید است. محمدزاده و نجفی (۱۳۸۹) در پژوهشی ۵ عامل مقیاس را تأیید کردند و به‌منظور بررسی روایی همگرا از نسخه بلند پرسشنامه پنج‌عامل بزرگ شخصیت استفاده کردند که روایی مطلوبی داشت.

این مقیاس ۱۰ ماده دارد که در طیف لیکرتی از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم (۱ تا ۷) درجه‌بندی می‌شود. رامستد و جان (۲۰۰۷) پایایی بازآزمایی دو ماهه آن را بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۴ گزارش کردند. این ضرایب برای کل مقیاس ۰/۶۷، برون‌گرایی

بازنشستگان ادارات دولتی و خصوصی از قبیل کانون‌های بازنشستگی آموزش و پرورش، مجموعه تفریحی - فرهنگی شهرداری، کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی نظیر شب شعر، کلاس‌های قرآن و کلاس‌های هنری بودند. در نمونه‌گیری گروه ۲ و ۳ مناطق شهرداری اصفهان در نظر گرفته شد. به‌منظور رعایت اخلاق در پژوهش، شرکت‌کنندگان با رضایت در پژوهش شرکت کردند و از آنجا که اجرای پرسشنامه‌ها حدود یک ساعت زمان نیاز داشت، از شرکت‌کنندگان در پژوهش با ارائه هدایایی قدردانی شد.

جدول ۲- فراوانی نمونه به تفکیک گروه‌های سنی و جنسی

کل	جنس		گروه سنی
	مرد	زن	
۱۹۳	۸۵	۱۰۸	۲۰-۳۹
۱۱۲	۶۰	۵۲	۴۰-۶۵
۲۳	۱۴	۹	۶۶- ۸۸
۳۲۸	۱۵۹	۱۶۹	کل

ابزار پژوهش

۱- زمینه‌یاب ارزشی شوارتز (SVS): ابزار اندازه‌گیری ارزش‌ها به نام زمینه‌یاب ارزشی شوارتز تدوین شده است (شوارتز و راس^۲، ۱۹۹۵). نسخه اصلی این ابزار در شکل کنونی آن شامل ۵۷ ماده ارزشی منفرد (مانند خرد، زندگی مهیج، امنیت خانوادگی) است که برای مجسم کردن ده سازه ارزشی متمایز انگیزشی (و سازه احتمالی معنویت) انتخاب شده‌اند. در فهرست ارزش‌ها در زمینه‌یاب ارزشی شوارتز، به دنبال هر یک از ارزش‌های منفرد، یک عبارت تبیینی در پرانتز آورده شده است تا معنای آن تصریح و دقیق شود. مثلاً نظم اجتماعی (ثبات جامعه). ارزش‌های زمینه‌یاب ارزشی شوارتز در سطح دو مجموعه ارزشی قرار می‌گیرند: ۱- فهرست ارزش‌های غایی (ارزش‌های ۱ تا ۳۰) یا هدف‌های غایی (غایت وجود) است که به شکل اسم ارائه می‌شوند، مانند فرمانبرداری.

۲- فهرست ارزش‌های ابزاری (ارزش‌های ۳۱ تا ۵۷) یا هدف‌های ابزاری (شکل‌های رفتار) را در برمی‌گیرند که به شکل صفت ارائه می‌شوند، مانند فرمانبردار.

دلخموش و احمدی (۱۳۸۱) زمینه‌یاب شوارتز را در دو صفحه (دو فهرست ارزش‌ها) تهیه کرده و به چاپ رسانده‌اند.

1. Schwartz Value Scale (SVS)
3. Rammstedt & John

2. Ros

ویژگی‌های شخصی بر ارزش‌های انسانی بود، اثر ویژگی‌های شخصی بررسی شد و سپس ارزش‌های انسانی در گروه‌های سنی و جنسی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین به منظور انجام تحلیل واریانس چندمتغیره، به بررسی پیش‌فرض‌های مربوط (آزمون لوین و آزمون باکس) پرداخته شد که پیش‌فرض‌ها برقرار بود. در مورد بررسی پیش‌فرض عادی بودن توزیع نمرات گروه‌های نمونه در جامعه، از آنجا که تعداد آزمودنی‌ها بالغ بر ۴۰ نفر است، نیازی به استفاده از آزمون‌های کولموگروف - اسمیرنوف و شاپیرو-ویلک برای آزمون این پیش‌فرض نیست و در نتیجه نمودار ستونی به صورت بصری ملاحظه می‌شود که بهنجار بود (مولوی، ۱۳۹۳).

میانگین و انحراف معیار دو بعد ارزش‌های انسانی (ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع) به تفکیک گروه‌های سنی و جنسی در جدول ۳ ارائه شده است: ضرایب همبستگی و سطوح معنی‌داری میان دو بعد ارزش‌های انسانی (ارزش‌های متمرکز بر جمع و ارزش‌های متمرکز بر فرد) و ویژگی‌های شخصی در جدول ۴ ارائه شده است.

۰/۷۹، توافق جویی ۰/۶۵، وظیفه‌شناسی ۰/۷، روان‌آزردگی ۰/۷۳ و گشودگی ۰/۶۳ گزارش شده است.

یافته‌ها

در ابتدا با محث آمار توصیفی به بررسی میانگین و انحراف معیار گروه نمونه در بعد ارزش‌های متمرکز بر فرد و جامعه پرداختیم؛ سپس ضرایب همبستگی به منظور بررسی رابطه میان ویژگی‌های شخصی و ارزش‌های انسانی مطرح شد و در ادامه با تحلیل کواریانس چندمتغیره (بعد از بررسی ویژگی‌های شخصی) به بررسی تفاوت‌های سنی و جنسی در روند تحولی ارزش‌ها در دو بعد متمرکز بر فرد و متمرکز بر جمع پرداختیم. برای مقایسه میانگین نمرات ابعاد ارزش‌ها و محتوای ارزش‌ها در ۳ گروه سنی و دو گروه زنان و مردان لازم بود که ابتدا متغیرهای جمعیت‌شناختی بررسی شوند تا در صورت معنی‌داری تأثیر آنها بررسی شود. میزان رابطه آنقدر زیاد نبود که تأثیری در متغیرهای وابسته داشته باشد و بنابراین نیازی به بررسی آنها نبود. از آنجا که پیشینه پژوهش نشان‌دهنده تأثیر

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار دو بعد ارزش‌های انسانی (ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع) به تفکیک گروه‌های سنی و جنسی

ابعاد ارزشی	گروه سنی	میانگین		انحراف معیار	
		مردان	زنان	مردان	زنان
ارزش‌های متمرکز بر جمع	بزرگسال جوان (۲۰-۳۹ ساله)	۲۴/۱۴	۲۳/۶۴	۵/۲۲	۴/۷۸
	بزرگسال میانسال (۴۰-۶۵ ساله)	۲۶/۱۹	۲۴/۶۲	۳/۹۶	۴/۳۶
	بزرگسال سالخورده (۶۶-۸۸ ساله)	۲۳/۷۳	۲۶/۲۴	۴/۰۷	۳/۶۹
ارزش‌های متمرکز بر فرد	بزرگسال جوان (۲۰-۳۹ ساله)	۱۹/۶۵	۲۱/۹۰	۵/۶۴	۴/۴۱
	بزرگسال میانسال (۴۰-۶۵ ساله)	۱۸/۴۵	۲۰/۱۸	۵/۵۳	۵/۰۴
	بزرگسال سالخورده (۶۶-۸۸ ساله)	۱۹/۰۹	۱۹/۲۷	۵/۴۹	۶/۳۶

جدول ۴- ضرایب همبستگی و سطوح معنی‌داری میان ابعاد ارزشی شوارتز و ویژگی‌های شخصی

ویژگی‌های شخصی	ابعاد ارزشی	ارزش‌های متمرکز بر جمع	ارزش‌های متمرکز بر فرد
آماره	ضریب همبستگی	معنی‌داری	ضریب همبستگی
برونگرایی	۰/۱۱۱-	*۰/۰۴۵	۰/۱۷۶
توافق‌پذیری	۰/۲۵۱	*۰/۰۰۱	۰/۱۲۹-
بیداری وجدان	۰/۲۹۱	*۰/۰۰۱	۰/۰۳۸-
ثبات عاطفی	۰/۰۰۴-	۰/۹۴۵	۰/۰۷۴
گشودگی در مقابل تغییر	۰/۰۰۲	۰/۹۷۱	۰/۲۷۵

* در سطح $P < 0/05$ معنی‌دار است.

فرضیه ۱- بین نمرات ابعاد ارزشی (ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع) و ویژگی‌های شخصیتی رابطه وجود دارد. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود؛ فرضیه اول مورد تأیید قرار گرفت ($P < 0/05$) و نتایج نشان داد که میان «ارزش‌های متمرکز بر فرد» با ویژگی‌های شخصیتی «برونگرایی»، «گشودگی در مقابل تغییر» رابطه مثبت معنی‌دار و با ویژگی شخصیتی «توافق‌پذیری» رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد. همچنین میان «ارزش‌های متمرکز بر جمع» با ویژگی‌های شخصیتی «توافق‌پذیری» و «بیداری وجدان» رابطه مثبت معنی‌دار و با ویژگی شخصیتی «برونگرایی» رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد.

بعد از کنترل ویژگی‌های شخصیتی، به‌منظور بررسی تفاوت‌های سنی و جنسی از تحلیل کواریانس چندمتغیره استفاده شد.

فرضیه ۲- سن و جنس بر ارزش‌های متمرکز بر جمع تأثیر متقابل دارد.

فرضیه ۳- سن و جنس بر ارزش‌های متمرکز بر فرد تأثیر متقابل دارد.

همان‌طور که در جدول ۵ ملاحظه می‌شود؛ نتایج حاصل از تحلیل کواریانس چندمتغیره نشان داد که اثر تعاملی سن و جنس معنادار نشد و بنابراین فرضیه دوم و سوم مورد تأیید قرار نگرفت ($P > 0/05$).

فرضیه ۱- بین نمرات ابعاد ارزشی (ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع) و ویژگی‌های شخصیتی رابطه وجود دارد. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود؛ فرضیه اول مورد تأیید قرار گرفت ($P < 0/05$) و نتایج نشان داد که میان «ارزش‌های متمرکز بر فرد» با ویژگی‌های شخصیتی «برونگرایی»، «گشودگی در مقابل تغییر» رابطه مثبت معنی‌دار و با ویژگی شخصیتی «توافق‌پذیری» رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد. همچنین میان «ارزش‌های متمرکز بر جمع» با ویژگی‌های شخصیتی «توافق‌پذیری» و «بیداری وجدان» رابطه مثبت معنی‌دار و با ویژگی شخصیتی «برونگرایی» رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد.

جدول ۵- آزمون تأثیرات بین آزمودنی‌ها، تأثیر گروه‌های سنی و جنسی بر نمرات ابعاد ارزش‌های انسانی

متغیرها	آماره	متغیر وابسته	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	معناداری	مجذور اتا	توان آماری
برونگرایی	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۶/۹۱۸	۰/۳۵۶	۰/۰۵۵۱	۰/۰۰۱	۰/۰۹۱
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۱۱۹/۴۶۸	۴/۴۲۶	۰/۰۳۶	۰/۰۱۴	۰/۵۵۵
توافق‌پذیری	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۲۳۲/۶۶۲	۱۱/۹۷۱	۰/۰۰۱	۰/۰۳۶	۰/۹۳۲
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۳۶/۸۵۲	۱/۳۶۵	۰/۲۴۳	۰/۰۰۴	۰/۲۱۴
بیداری وجدان	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۱۱۷/۴۸۷	۲۵/۰۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۷۳	۰/۹۹۹
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۶/۸۸۹	۰/۲۵۵	۰/۰۶۱۴	۰/۰۰۱	۰/۰۸
ثبات عاطفی	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۱۶/۶۹۰	۰/۸۵۹	۰/۳۵۵	۰/۰۰۳	۰/۱۵۲
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۴۰/۵۰۸	۱/۵۰۱	۰/۲۲۱	۰/۰۰۵	۰/۲۳۱
گشودگی در مقابل تغییر	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۳/۹۰۲	۰/۲۰۱	۰/۶۵۴	۰/۰۰۱	۰/۹۵۹
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۳۷۰/۸۶۹	۱۳/۷۴۰	۰/۰۰۰	۰/۰۴۲	۰/۰۷۳
گروه جنسی	۱	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۱	۲۵/۲۴۸	۱/۲۹۹	۰/۲۵۵	۰/۰۰۴	۰/۲۰۶
	۱	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۱	۲۰۶/۳۹۰	۷/۶۴۷	*۰/۰۰۶	۰/۰۲۴	۰/۸۷۸
گروه سنی	۲	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۲	۶۱/۳۶۱	۳/۱۵۷	*۰/۰۴۴	۰/۰۲۰	۰/۶۰۳
	۲	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۲	۴۵/۵۲۰	۱/۶۸۶	۰/۱۸۷	۰/۰۱۱	۰/۳۵۴
گروه سنی* جنسی	۲	ارزش‌های متمرکز بر جمع	۲	۳۸/۲۲۷	۱/۹۶۷	۰/۱۴۲	۰/۰۱۲	۳/۹۳۴
	۲	ارزش‌های متمرکز بر فرد	۲	۱۴/۳۲	۰/۵۳۱	۰/۵۸۹	۰/۰۰۳	۱/۰۶۱

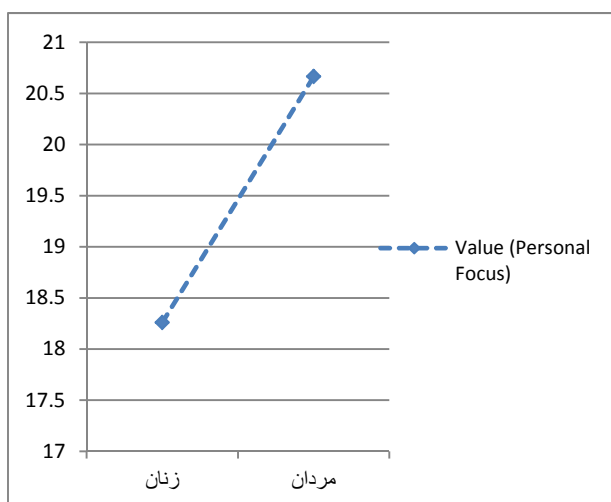
* در سطح $P < 0/05$ معنی‌دار است.

فرضیه ۴- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.
 فرضیه ۵- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر فرد در گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.
 نتایج جدول ۵ نشان داد که میان گروه‌های سنی در بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع تفاوت معنی‌دار بود ($P < 0/05$) و بنابراین فرضیه چهارم در بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع مورد تأیید قرار گرفت. (رجوع به جدول ۶) ولی فرضیه پنجم مورد تأیید قرار نگرفت و تفاوت معنی‌داری در گروه‌های سنی در ارزش‌های متمرکز بر فرد وجود نداشت.
 فرضیه ۶- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در دو گروه زنان و مردان تفاوت وجود دارد.
 فرضیه ۷- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر فرد در دو گروه زنان و مردان تفاوت وجود دارد.
 همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده شد؛ میان گروه‌های جنسی در بعد ارزش‌های متمرکز بر فرد تفاوت معنی‌دار بود.

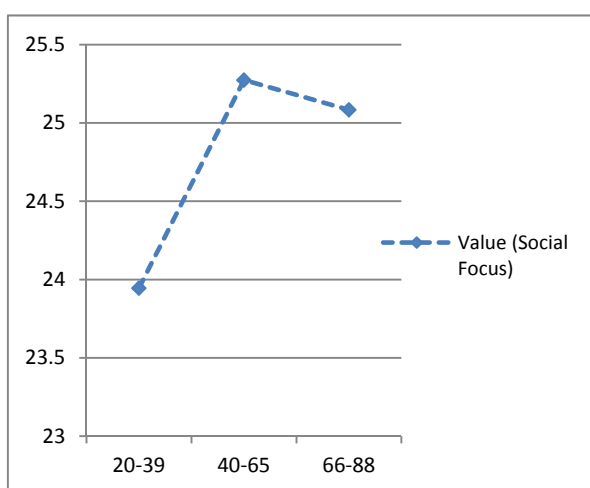
فرضیه ۸- بین میانگین نمرات ارزش‌های متمرکز بر جمع در هر زوج از گروه‌های سنی تفاوت وجود دارد.
 از آنجا که فرضیه چهارم مبنی بر تفاوت میان گروه‌های سنی معنی‌دار شد، به بررسی مقایسه زوجی بین سه گروه پرداختیم. جدول ۶ مقایسه‌های زوجی در گروه‌های سنی را نشان داد. مقایسه‌های زوجی در بعد ارزشی متمرکز بر جمع تفاوت معنی‌داری را بین گروه سنی اول (گروه بزرگسال جوان) و دوم (گروه بزرگسال میانسال) نشان داد ($P < 0/05$).
 روند تحولی بعد ارزشی متمرکز بر جمع در سه گروه سنی در شکل ۲ به صورت بصری نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، میان گروه سنی اول و دوم تفاوت وجود دارد و در جدول ۵ مشاهده شد که این تفاوت معنی‌دار است.

جدول ۶- نتایج مقایسه‌های زوجی در گروه‌های سنی

معناداری	تفاوت میانگین گروه (i-j)	میانگین نمرات گروه سنی j	گروه سنی j	میانگین نمرات گروه سنی i	گروه سنی i	آماره / ارزش
*0/014	-1/329	25/274	۴۰-۶۵ ساله (بزرگسال میانسال)	23/945	۲۰-۳۹ ساله (بزرگسال جوان)	ارزش‌های متمرکز بر جمع

نمودار ۳- میانگین نمرات تعدیل شده ارزش‌های متمرکز بر فرد در زنان و مردان

نمودار ۲- میانگین نمرات تعدیل شده ارزش‌های متمرکز بر جمع در گروه‌های سنی

تفاوت معنی‌داری را بین گروه سنی اول (بزرگسال جوان) و دوم (بزرگسال میانسال) معنی‌دار نشان داد. سن و جنس به‌طور عمده شرایطی را که زندگی افراد در معرض آن قرار می‌گیرد، تعیین می‌کنند. این شرایط مشتمل‌اند بر تجربه‌های اجتماعی شدن و یادگیری آنها، نقش‌های اجتماعی که بر عهده می‌گیرند، انتظاراتها و مجازات‌هایی که با آنها روبه‌رو می‌شوند و توانایی‌هایی را تحقق می‌بخشند. بنابراین تفاوت‌های خصیصه‌های زمینه‌ای، تفاوت‌های شرایط زندگی که ترجیحات ارزشی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، مجسم می‌کنند. سؤالی که مطرح شد این است که علت کاهش معنی‌دار ارزش‌های متمرکز بر فرد در گذار از سه مرحله بزرگسالی چیست؟ به نظر می‌رسد که پیری فیزیکی، فرسودگی، کندی حواس، کاهش یافتن بسیاری از امیال در اثر عوامل فیزیولوژیکی که فرد را به سمت لذت‌جویی رهنمون می‌سازد؛ ظرفیت بهره‌مند شدن از لذات جسمانی را کاهش می‌دهد. به نظر می‌رسد، یکی دیگر از عوامل مؤثر در کاهش یافتن ارزش‌های متمرکز بر فرد از میانسالی، از جنبه مسائل اجتماعی، انعکاس تغییر و تحولات اقتصادی در جامعه باشد. افراد میانسال احتمالاً به ثبات اقتصادی دست یافته‌اند و اکنون مجال تمرکز بر عوامل معنوی را دارند؛ در حالی که دغدغه اصلی جوانان به‌دست آوردن امکانات معیشتی است و تلاش و اهمیت بیشتری را از جانب آنها به ارزش‌های متمرکز بر فرد معطوف می‌کند. جوانان به‌منظور استقرار دادن به خانواده و زندگی حرفه‌ای به ارزش‌های پیشرفت و انگیزش اهمیت می‌دهند که از گروه ارزش‌های متمرکز بر فرد است. نتایج با پژوهش شوارتز (۲۰۰۲) همخوان بود که دریافت سن با ریخت‌های ارزشی قدرت، پیشرفت، لذت‌جویی، انگیزش و خود رهنموددهی (ریخت‌های معرف بعد ارزش‌های متمرکز بر فرد) رابطه منفی معنی‌دار داشت و نشان‌دهنده آن بود که با افزایش سن، ارزش‌های متمرکز بر فرد کاهش می‌یابد و همچنین رابطه مثبت معنی‌دار با ریخت‌های ارزشی جهانشمول‌نگری، سنت، همنوایی و ایمنی (ریخت‌های معرف ارزش‌های متمرکز بر جمع) بیانگر افزایش ارزش‌های متمرکز بر جمع با افزایش سن در گذار از بزرگسالی بود. همچنین با نتایج پژوهش دلخمشوش (۱۳۸۴) نیز همخوان بود. او در پژوهش خود دریافت که اهمیت ریخت ارزشی قدرت به دلیل رتبه‌های ارزش‌های منفردی نظیر ثروت و بانفوذ بودن است. ایرانیان طی دو دهه گذشته شرایط اقتصادی - اجتماعی دشواری را پشت سر گذاشته‌اند. پیامد این تنگناها در زندگی افراد، موجب افزایش اهمیت ارزش‌هایی نظیر ایمنی و قدرت

روند تحولی بعد ارزشی متمرکز بر فرد در دو گروه جنسی در شکل ۳ به صورت بصری نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده شد، میان زنان و مردان در بعد ارزشی متمرکز بر فرد تفاوت وجود دارد و در جدول ۵ مشاهده شد که این تفاوت به لحاظ آماری معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

به‌منظور بررسی رابطه میان ابعاد ارزش‌های انسانی از نظر ارزش‌های متمرکز بر فرد و ارزش‌های متمرکز بر جمع، تحلیل همبستگی انجام شد، نتایج نشان داد که «ارزش‌های متمرکز بر فرد» با ویژگی‌های شخصیتی «برونگرایی»، «گشودگی در مقابل تغییر» رابطه مثبت معنی‌دار داشتند و از آنجا که جان و اسریواستاوا (۱۹۹۹) مطرح کردند که برونگرایی نشان‌دهنده رویکردی پارانرژی به جهان مادی و اجتماعی در فرد است که ویژگی‌هایی همچون قاطعیت و با جرأت و فعال بودن را در برمی‌گیرد. گشودگی در مقابل تغییر به تجربه توصیف‌کننده گستردگی، عمق، خلاقانه بودن زندگی ذهنی و تجربه‌ای فرد در مقابل داشتن ذهنی بسته اشاره دارد؛ و با تعریفی که از ارزش‌های انسانی متمرکز بر فرد به‌دست آمد همخوان است؛ ولی یافته‌ها نشان‌دهنده رابطه منفی معنی‌داری با ویژگی شخصیتی «توافق‌پذیری» بود. با توجه به تعریف توافق‌پذیری که جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند نسبت به دیگران داشته و شامل ویژگی‌هایی همچون نوع‌دوستی و خوش‌قلبی می‌شود؛ وجود رابطه منفی با ارزش‌های متمرکز بر فرد توجیه‌پذیر است. میان «ارزش‌های متمرکز بر جمع» با ویژگی‌های شخصیتی «توافق‌پذیری» و «بیداری وجدان» نیز رابطه مثبت معنی‌داری وجود داشت؛ ارزش‌های متمرکز بر جمع از دید شوارتز (۲۰۰۲) بر مبنای تعالی خود و ریخت‌های ارزشی نظیر خیرخواهی استوار است. توافق‌پذیری به نوع‌دوستی و بیداری وجدان به وظیفه‌شناسی فرد اشاره دارد و باید به‌گونه‌ای در رفتار بروز یابد که جامعه‌پسند باشد. بنابراین رابطه مثبت آن قابل توجیه است.

به‌منظور بررسی روند تحولی ارزش‌های انسانی در سه گروه سنی و بررسی تفاوت میان زنان و مردان از منظر ارزش‌های متمرکز بر فرد و جمع، به بررسی نتایج حاصل از تحلیل کواریانس چندمتغیره پرداختیم. نتایج نشان داد که میان گروه‌های سنی در بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع تفاوت وجود داشت. گروه سنی دوم (بزرگسالان میانسال) بیشترین میانگین نمرات را در بعد ارزشی متمرکز بر جمع داشتند. مقایسه‌های زوجی در بعد ارزشی متمرکز بر جمع (معنوی)

منابع

- دلخمش، م.ت. (۱۳۸۸). ارزش‌های انسانی بنیادی: مروری کلی. *روان‌شناسی، عرصه‌ها و دیدگاه‌ها*. تهران: انتشارات سمت. صفحه ۵۶-۸۲.
- دلخمش، م.ت. (۱۳۸۴). سلسله‌مراتب ارزشی دانشجویان ایرانی. *فصلنامه روان‌شناسان ایرانی*، سال دوم، شماره ۸، ۳۱۸-۲۹۹.
- دلخمش، م. ت. و احمدی مبارکه‌ای، م. (۱۳۸۱). شناسایی محتوا و ساختار ارزش‌ها و گستره عوامل همبسته با ارزش‌ها در نظام اداری کشور. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- طباطبائی، س.ر. (۱۳۹۱). بررسی سیر تحولی تعالی معنوی، ارزش‌های انسانی بنیادی و باورهای دینی از نوجوانی تا پیری: یک مطالعه مقطعی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه اصفهان.
- قاسمی‌پور، ی. و عباس‌پور، س. (۱۳۹۲). تفاوت‌های جنسیتی در ابعاد محتوایی و ساختاری ارزش‌های بنیادی انسانی. *مجله روان‌شناسی معاصر*. ۸(۲)، ۱۰۵-۹۵.
- محمدزاده، ع. و نجفی، م. (۱۳۸۹). اعتباریابی مقیاس پنج بزرگ (10-BFI): ابزار بسیار کوتاه الگوی پنج عاملی شخصیت. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ص ۱۱۷-۱۲۹.
- منصور، م. (۱۳۹۳). روان‌شناسی ژنتیک (تحول روانی از تولد تا پیری). تهران: انتشارات سمت.
- مولوی، ح. (۱۳۹۳). راهنمای عملی SPSS در علوم رفتاری. اصفهان: انتشارات پویا اندیشه.
- Bakan, D. (1966). *The Duality of Human Existence*. Chicago: Rand McNally.
- Dobewall, H., Avik, Toivo, T., Konstabel, K., Schwartz, S.H, and Realo, A. (2014). A comparison of self-other agreement in personal in values versus the big five Personality traits. *Journal of Research in Personality*. 50, 1-10.
- Gosling, D.S., Rentfrow, J.P., & Swann, B.W. (2003). A very Brief measure of the big-five personality domains. *Journal of Research in Personality*. 37, 504-528.
- John, O.P., & Srivastava, S. (1999). The Big five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L.A. Pervin, & O.P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and Research*, New York: Guilford Press.
- Rammstedt, B. & John, O.P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the big five inventory in english and german. *Journal of Research in Personality*, 41: 203-212.
- Roccas, S.L. Sagiv, S.H. Schwartz, S.H. and A. Knafo. (2002). The Big Five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 789-801.

شده است و به‌طور برجسته در محدوده سنی قبل از میانسالی مشهود است و تعارض‌های ملموس‌تری را بین هدف‌های مربوط به منافع خود و هدف‌های مربوط به منافع دیگران به بار آورده، دردپذیری کمتری ایجاد کرده و از توجه به ارزش‌های متمرکز بر جمع کاسته و شرایط رقابت‌جویانه‌ای را فراهم نموده است و این پیامدها اهمیت ارزش‌های معنوی (خیرخواهی و جهانشمول‌نگری) را کاهش داده است. دلخمش (۱۳۸۴) همچنین اشاره دارد که در کشورهای کمتر توسعه‌یافته، «پیشرفت» از سلسله ارزش‌های متمرکز بر فرد، سرلوحه ارزش‌های جوانان قرار می‌گیرد. به‌عبارتی سن بیشترین همبستگی مثبت را با ارزش‌های ایمنی دارد، و این همبستگی در هر دو جهت چرخه انگیزشی به‌سوی لذت‌جویی، کاهش می‌یابد. از این رو در ارزش‌ها هرچه از بعد تعالی خود در حرکت چرخشی به سمت ارزش‌های متمرکز بر فرد نظیر تحریک‌طلبی و لذت‌پیش می‌رویم، با افزایش سن، انتظار روند کاهشی در سیر تحولی داریم.

بررسی روند تحولی در زنان و مردان نشان داد که میان گروه‌های جنسی در بعد ارزش‌های متمرکز بر جمع تفاوت وجود داشت. مردان بیشترین میانگین نمرات را در بعد ارزشی مادی داشتند که با یافته‌های شوارتز (۲۰۰۲) در باب ترجیحات ارزشی همخوان بود که نشان داد زنان بیشتر از مردان برای ارزش‌های خیرخواهی و کمتر از مردان برای ارزش‌های قدرت، ارجحیت قایل هستند. همچنین به‌طور متوسط در هشت کشور، مردان بیشتر برای ارزش‌های انگیزش، پیشرفت و لذت‌جویی و زنان بیشتر برای ارزش‌های جهانشمول‌نگری ارجحیت قایل بودند. توجه به ارزش‌های متمرکز بر فرد نظیر قدرت و ثروت همخوان با پژوهش قاسمی‌پور و عباس‌پور (۱۳۹۲) بود که نشان دادند؛ مردان برای ارزش قدرت اهمیت بیشتری قایل بودند و زنان بیشترین توجه را به ارزش‌های سنت، جهانشمول‌نگری و تعالی خود داشتند. این یافته همسو با یافته‌های باکان^۱ (۱۹۶۶) است که زنان را دارای جهت‌گیری ارتباطی می‌داند، یعنی برای زنان همکاری و مراقبت از دیگران در اولویت است. از آنجا که پژوهش در شهر اصفهان انجام شد و ارزش مقوله‌ای مرتبط با فرهنگ است، قابل تعمیم به فرهنگ‌های دیگر نیست و بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری ارزش‌ها پرداخته شود. همچنین از آنجا که فرهنگ در شکل‌گیری ارزش‌ها مؤثر است؛ پیشنهاد می‌شود در خرده‌فرهنگ‌های ایران به بررسی ارزش‌های انسانی بنیادی با لحاظ تفاوت‌های جنسیتی پرداخته شود.

- Sagiv, L., & Schwartz, S.H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30, 177-198.
- Saroglou, V., & Munoz-Garcia, A. (2008). Individual differences in religion and spirituality: An issue of personality traits and/or values. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47 (1), 83-101.
- Schwartz, S.H. (2011). Studying values: Personal adventure, future directions. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42, 307-319.
- Schwartz, S.H. (2009). Basic Human Values. Seminar on the quality and comparability of measures for constructs in comparative research: Methods and applications, Bolzano, Italy. June 10-13.
- Schwartz, S.H. (2006). Basic human values: Theory, measurement, and applications. *Revue française de sociologie*.
- Schwartz, S.H. (2002). "Robustness and fruitfulness of values theory", in A. Tamayo (Ed), *On Values, E-Chapter, Dispatched by the Author*.
- Schwartz, S.H. & Ros, M. (1995). Values in the west: A theoretical and empirical challenge to the individualism-collectivism cultural dimension. *World Psychology*, 1, 91-122.
- Schwartz, S.H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology (Vol. 25)* (pp. 1-65). New York: Academic Press.
- Struch, N., Schwartz, S.H., & van der Kloot, W.A. (2002). Meanings of basic values for women and men: A cross-cultural analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 16-28.
- Smith, P.B., & Schwartz, S.H. (1997). Values. In J. W. Berry, M.H. Segall & C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, (2nd ed., Vol. 3, pp. 77-118). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Maio, G.R. (2010). Mental representations of social values. In M. Zanna (Ed.). *Advances in experimental social psychology (Vol. 42, pp. 1-43)*. New York: Academic Press.
- McCrae R.R., & Costa, P.T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52, 509-516.
- McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1999). A Five-Factor Theory of personality. In L. A. Pervin & O.P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed., pp. 139-153). New York/London: The Guilford Press.
- McCrae, R.R., & Costa, P.T.Jr., (2008). The five-factor theory of personality. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed., pp. 159-181). New York/London: The Guilford Press.